

MONS ARGENTARIO

Vekovima je vest između dva kraja sveta, od Mletaka do Carigrada, putovala trideset i tri dana. Onaj teži, kopneni deo puta započinjao je u Kotoru i trajao je osamnaest dana.

Masovna upotreba vatrenog oružja, koja je za posledicu imala ustrojstvo plemenskog hiperpatrijarhata, epidemije vendete i prakticanje pljačkaške ekonomije, učinila je da, krajem šesnaestog stoleća, putovanje kopnenom trasom postane neizvesno. Turska vojna ordija nikad nije uspevala razoružati crnogorska, brdska, malisorska i dukadinska plemena, stoga je tranzit pisma izmešten na bezbedniji deo suvozemnog puta, što je priliv vesti u Carigrad učinilo docnijim za šest dana.

Venecijanski brod pod francuskom okupacionom zastavom i slovenskom posadom prispeo je u kotorsku luku početkom jeseni 1813.* Brod je dospao do odredišta zaobilazeći sve pristane istočnog Jadrana, što je primoralo posadu da sve vreme četrnaestodnevne plovidbe, ne obnovivši zalihe, pije ustajalu vodu.

Kapetan plovila (Peraštanin, nekakav izdanak Šestokrilica i mrzitelj novog, *francuskog* poretka) stupivši na tle oslovio je Crnogorca koji mu je prišao. Ovaj namernik, koji je kao kiridžija saobraćao nekadašnjom poštanskom trasom, bio je pripadnik bratstva Kondića iz plemena Bjelopavlića koje je generacijama prenosilo tajnu mletačku poštu od Kotora do Istambula. Nakon kolektivne deportacije Kondića u skadarsku Vraku, zarad odmazde vladarske kuće Petrovića povodom monarhoidnog ekscesa u Kotoru 1859, propala je sva porodična arhiva Kondića, koja je bila zbir prepisivačke delatnosti odreda nepismenih bratstvenika koji su se izveštili u otvaranju pošte zarad afiniteta skadarskih paša i crnogorskih vladika. Biblioteka Valtazara Bogjića u Cavtatu ne sadrži nikakve prepise pomenutih dokumenata, iako je čuveni pravnik konsultovao rečenu arhivu.

Uverivši se da je prispeli Crnogorac nepismen, kapetan ga je upitao može li za osamnaest dana dospeti do Stambola. Dobivši potvrđan odgovor, predao mu je pečaćeno pismo i polovinu sume u francuskim zlatnicima kazavši da će ostatak primiti u Carigradu od članova emigrantske mletačke vlade. Na kraju ga je savetovao da se kloni francuskih vlasti u Kotoru. Kapetan je pljunuo na poslednji zlatnik sa Napoleonovim likom koji je predao pismonoši, dok je Crnogorac pomenuti napoleondor bacio u more zarad sreće na putu.

Uspevši se do vrha neosvojive tvrđave pismonoša se nastavio pesti uz litice fjorda, hvatajući se za grobljansku floru (istom stazom biće nekoliko decenija kasnije prenošen klavir kneza Nikole Petrovića marke *Blaise Cendrars*, na rukama kneževih crnogorskih podanika, sve do gorske prestonice). Sretao je crnogorske žene. Neke su nosile kotor-

---

* Ovaj datum, kao i svi potonji, nimalo nije pouzdan.

skim majstorima oružarima oštećene puške svojih muževa, a druge, poneke bremenite, su na glavi prtile teret namenjen kotorskom pazaru. Ove potonje su najčešće rađale mrtvu odojčad.

U Njegušima je sretao ratnike u ritama. Nije bilo onog potonjeg folklornog ponosa; narodna nošnja nije bila još unifikovana, medalje nisu bile još na pomolu. U Ceklinu je kupio konja. Bila je mûka noć kada je stigao u Kuče. Konačio je kod nekog starca sveštenika. Svaka sveštenička kuća imala je dužnost prihvatiti putnika pod krov; neovizantizacija narodne crkve u Crnoj Gori i njeno staleško izoliranje otpočeli su tek u narednom veku. Ostareli sveštenik nije nosio bradu, već samo brkove i brijao je glavu poput Turčina. Namotavao je čalmu, jer starac nije bio mantijaš već je nosio ono što je skinuo sa mrtvog neprijatelja.

Sutradan su Kuči i Klimenti obnovili borbe oko nekakvih međa. U borbama su bile prinuđene učestvovati i žene oba plemena. Neke od njih sa psom o povocu i detetom u naručju prilazile bi bez smetnji neprijatelju poput uhoda, što su bila vekovna pravila lokalnog rata. Druge bi neprikrivene donosile vodu i hranu do rođačkih busija i dovikivale neprijatelju svakovrsne uvrede na srpskom i arbanaškom, hvatajući se za stidno mesto. Bio je upadljiv prizor naoružanih muškaraca koji su ciljajući protivnika, mesto zaklona, pušku oslanjali na žensko rame (nikako to nije smela biti, zbog muške sramote, njihova venčana žena, već najčešće sestra ili snaha). U takvoj borbi primetno je bilo iščekivanje zaraćenih trenutka kada će nepažljiv strelac ubiti ili raskrvaviti ženu plemenskog protivnika, što bi značilo okončanje borbe na sramotu ubice i njegovog plemena. Pismo-noša nije imao kad čekati.

Prošavši Rikavačko jezero, hitao je ka Vrmoši. Ovde je put naglo usporio, hodio je zemljom Malisora; putnik je bio primoran sjahati s konja, prekinuti pesmu, skinuti pušku s ramena i obesiti je na ular, da ne dirne malisorsku sujetu.

Sada je gazio dubok sneg.

U Plavu, gde je konačio, ostavio je konja. Čitav sutrašnji dan je prolazio kroz snežnu šumu planine Bogićevice. U sumrak se spustio iz gorske zime u metohijsku jesen. Zanoćio je u dečanskom manastiru. Niko nije znao odakle je dolazio, niti ga je odelo odavalo. Kapu nije nosio, dok je njegova odeća predstavljala mešavinu turske i lacmanske nošnje. U manastirskoj crkvi je celivao mošti svetog kralja, pazeći da ne probudi žensko dete koje je pokraj kivota ležalo na majčinom krilu, sanjajući isceljenje. Sutradan se presvukao u arbanašku nošnju i u manastiru je unajmio pratioca Arbanasa. Drenicu su prešli nesmetano; za njima je ostala epska planina Goleš, u čijem se podnožju račvaju putevi.

Zakonačili su u napuštenom rudarskom hanu u Novom Brdu u Krivoj Reci. Tamo su sreli dvojicu gusinjskih kovača, muslimanskih hadžija. I njihovog pratioca koji se odavao za stranca.

Ova dvojica kovača bili su napušteni od ostalih gusinjskih hadžija, i prezreni od komšija zbog svog zanata, godinama su kao psi lutali muhamedanskim Levantom. Pismonoša je zaspao spokojan; za četiri dana prevalio je put za šta bi drugome putniku trebalo pet ili šest dana. Nije se više budio. On i njegov arbanaški pratilac bili su otrovani.

Novi vlasnik pisma krenuo je iste noći za Beograd, dokopavši se sutradan carskog

